

Ljudska

PRAVICA

ORGAN KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

LETO V.

Dne 4. junija 1944

ŠTEV. 8

Nezlomljiva volja Primorcev

Polkovnik dr. Aleš Bebler, bivši tajnik Narodno Osvobodilnega Sve-ta za Slovensko Primorje, nam je odgovoril na nekatera vprašanja, zvezana s političnim položajem na Primorskem.

Iz belogardističnega ti-ska je razvidno, da Hitler-jevi agenti napenjajo vse sile, da bi načeli enotnost in borbenost primorskih Slovencev. Ali žanjejo kaj uspeha?

Napori nemškega okupatorja in njegovih slovenskih hlapcev so se zadnji čas v glavnem osredotočili na Primorskem. Kričava in v svojih la-žeh skrajno cinična agitacija proti osvobodilnemu gibanju in njegovemu vodstvu se je močno stopnjevala in se še stopnjuje. Da pa ne dosega svojega cilja, sledi že iz tega, da hkrati z umazanimi tiskovinami, ki jih ob cestah razmetujejo nemški automobili, v vasi prihajajo - kjer jim trenutna odsotnost naših čet dovoljuje - tudi nemški oboroženi razbojniki, ki znašajo svojo jezo nad civilnim prebivalstvom, ropajo živino in živila, požigajo in streljajo. Ali bi jim bilo tega treba, če bi jim ljudstvo verjelo?

Res, tudi na Primorskem je zdaj nekaj več švabobranskih posadk. Ti švabobranci pa so po večini stari belo in plavogardisti, impor-tirani z one strani stare meje. Ko-likor pa je Primorcev, so z redkimi izjemami na silo mobilizirani. To dokazujejo zlasti številne dezerta-cije iz njihovih vrst.

Primorsko ljudstvo je bilo in je še danes krepko strujeno v eno bojno črto proti tujim zatiralcem in narodnim izdajalcem. Po dopol-nilni mobilizaciji zadnjih mesecev, ki je dala IX. korpusu nekaj tisoč novih borcev, so danes fantje in moške naše sončne Primorske v

Zgodovinski sklepi III. zasedanja ZAVNOH

Na svojem prvem zasedanju se je Zemaljsko Antifašistično Vijeće Narodnog Oslobodjenja Hrvatske (ZAVNOH) oklicalo za vrhovno po-litično predstavništvo narodov Hr-vaške. Na podlagi sklepov svojih prvih dveh zasedanj in uspešnega dela, ki ga je razvil v zvezi s temi sklepi, je sprožil ZAVNOH v letih 1943 in 1944 tudi med Hrvati mo-gočen polet narodno osvobodilne-ga gibanja. Široke množice prista-šev in številni ugledni voditelji HSS so stopili v borbo proti okupator-jem in izdajalcem. Ta razvoj je kmalu dosegel tako stopnjo, da so si tisti člani HSS, ki so sodelovali v osvobodilni borbi, izbrali nov Iz-vršni Odbor - ozek del starega vod-stva stranke je stal namreč ob stra-ni ali pa je stopil na stran ustašev - in da se je HSS kot stranka pri-ključila osvobodilnemu gibanju.

S svojim delom je ZAVNOH pri-speval velik delež k sklepom zgo-dovinskega drugega zasedanja Avnoja. Ti sklepi so utrdili enot-

nost osvobodilnega gibanja na Hr-vaškem. Obenem so pognali reak-cionarne posameznike iz bivšega vodstva HSS v sporazum z Dražo Mihailovićem. To je napotilo Izvrš-ni odbor HSS k temu, da je izdal pro-glas, v katerem je javno obsodil izdajalsko politiko bivšega vodstva HSS in se še enkrat izjavil za kar najtesnejše sodelovanje z osvobo-dilnimi borci na Hrvaškem in v vsej Jugoslaviji.

Razvoj v svetu, skepi II. zase-danja Avnoja, ki so položili temelj federativni Jugoslaviji, in razmah osvobodilne borbe na Hrvaškem, so postavili ZAVNOH pred nove naloge. Postal je nujno pa tudi mogoče, da ZAVNOH poglobi in in spremeni vsebino ter obliko svo-jega dela v skladu z novimi zahte-vami. Zato je bilo sklicano III. za-sedanje ZAVNOH.

Tretjemu zasedanju ZAVNOH so prisostvovali: angleška, sovjetska in ameriška vojna misija, predsednik Avnoj - a dr. Ivan Ribar, podpred-

glavnem vsi pod orožjem. Naša ču-dovita primorska dekleta, ki jih na terenu nadomeščajo, pa nas vsak dan znova presenečajo s svojim po-gumom, žilavo delavnostjo in brez-mejno požrtvovalnostjo.

Nemški okupator je ob za-sedbi Primorske kazal Slo-vencem prijazno lice. Ali mu tudi ta manever ni ko-ristil?

Da bi bili Nemci odrešeniki Pri-morcev izpod italijanskega jarma, ta je bila pa vendar malo prede-bela, da bi jo tudi največji slepec verjel. Zato je vsakdo, ki je za Nemci to bedasto trditev ponavljal, izgubil zaupanje ljudstva. Primor-ci so ga spoznali za izdajalca. Za-

to tudi niso hoteli sodelovati pri ustvarjanju videza, da smo pod Nemci „svobodni“. Ali veste, da nemški agent Jazbec v vsem Trstu ni mogel dobiti toliko ljudi, da bi sestavil skromen slovenski pevski zbor, ki naj bi nastopal v tržaškem radiu? Ali veste, da se noben v slovenščini tiskan list ne more raz-širjati drugače kakor s pomočjo nemškega vojaštva? Ali veste, da so od Nemcev kontrolirane „sloven-ske“ šole zapuščene in zaprte?

Sicer so pa Nemci sami sprevideli, da ta pot ne vodi nikamor. Če so spočetka demonstrativno razorožili italijanske fašiste - so jih zdaj privlekli nazaj. Če so spočet-ka zapirali italijanske šole, jih zdaj

spet odpirajo. Zapirajo pa tiste ostanke „slovenskih“ šol, kar jih je pod zaščito njihove oborožene sile za silo životarilo, očitno italjanskim fašistom na ljubo. Tak primer imamo v Štandrežu pri Gorici.

Ker jim je tu manever izpodletel, so se poleg drugega zatekli k sredstvu, ki ga je Ljubljana poznala že l. 1941. Svojim agentom dovoljujejo takoimenovano „legalno ilegalno“ t.j., dovoljujejo jim, da delujejo navidez „protizakonito“ („ilegalno“). Tako se tiska na ciklostil navidez protinemški list „Narodna edinstvo“ sredi Gorice, v hiši, ki jo straži gestapo. Ker pa je v tej edinstvu z gestapo le nekaj prodanih pisnov, morajo tudi ta list razmetavati nemški vojaški avtomobili.

Nemški okupator je hotel Primorce spraviti na kolena z izkoriščanjem gospodarske stiske pasivnih predelov pokrajine. Kako je danes s to stvarjo?

Nemška aprovizacija je bila med najmočnejšimi aduti okupatorja. Velik del Primorske je živel v prejšnjih časih od dela v gozdovih, od sezonske in trajne emigracije ter od živinoreje, drugi del pa od sadjarstva in vinogradništva. Na prvi pogled bi torej taka dežela nujno rabila aprovizacijo od zunaj. Vendar so se Primorci odločili kljubovati okupatorju tudi v tem vprašanju, kajti razumeli so, da hoče okupator preko aprovizacije uveljaviti in nato po stopnjah utrjevati svojo oblast.

Boj okoli tega vprašanja je bil sila dramatičen. Nemci so najprej za aprovizacijo zahtevali postavitve „slovenskih“ županov po njihovi volji. Ljudstvo je ponudbo gladko odbilo. V velikanski večini občin se taki župani sploh pojaviti niso mogli. Kjer pa so jih Nemci brez pristanka občanov in pod zaščito svojih posadk postavili, so si ustvarili županstva, ki niso mogla poslovati in ki so bila v večni krizi. Župani so na pritisk ljudstva podajali ostavke, ki pa jih Nemci enostavno niso sprejemali. Župani so odtlej samo sabotirali občinske upravne posle in po večini konec koncev izsilili od Nemcev odpustitev iz službe. Nemci so skušali nato doseči, da bi si občani izbrali vsaj nekake gospodarske odbore, ki bi urejali vprašanje aprovizacije. Tudi to zvijačo je ljudstvo spregledalo.

sedniki Avnoja Moša Pijade, Marko Vujačić in Josip Rus ter poverjeniki NKOJ Franjo Frol, dr. Rade Pribičević, Ivan Milutinović in Zlatan Sremec. Zasedanje je odprl predsednik ZAVNOH, hrvaški pesnik Vladimir Nazor. Za tem je govoril predsednik Avnoja dr. Ivan Ribar. Poročilo o političnem položaju je podal predsednik ZAVNOH Andrija Hebrang, ki je med drugimi izrazil sledeče misli: „Pred kratkim je tov. Tito napisal, da ideje in pojma federacije ni mogoče pojasniti samo s propagando, marveč, da je potrebno praktično graditi našo federativno Jugoslavijo in s tem pri samem delu pokazati najširšim ljudskim množicam in vsem narodom Jugoslavije, kaj pomeni za nje federacija. In mi, tovariši, začnemo sedaj na tem mestu ustvarjati ter graditi svobodno in demokratično federalno državo Hrvaška kot enakopravno članico demokratične in federativne Jugoslavije. Ustvarjajoč vrhovno zakonodajno telo Jugoslavije in prav tako telesa v vseh deželah Jugoslavije, ustvarjajoč narodno vlado Jugoslavije in izvršne organe v vseh deželah Jugoslavije, se narodi Jugoslavije pripravljajo na to, da jih nobeni dogodki ne bi presenetili in našli nepripravljenih. Oni gredo s sigurnimi koraki svetli in srečni prihodnosti naproti. Tovariši, to kar je bilo ustvarjeno v Jajcu in to, kar mi danes tukaj ustvarjamo,

No, danes so Nemci bolj ponižni. Odkleli so se koristi, ki bi jo imeli od slovenskih županov in gospodarskih odborov. Odkleli so se poskusom, da bi za svojo aprovizacijo preko takih županov ali odborov kontrolirali prebivalstvo in ga gospodarsko izčrpavali. Prenehali so v zameno za aprovizacijo zahtevati od našega prebivalstva les, živino, sadje, vino, mleko in druge pridelke. Aprovizacijo zdaj ponujajo zastoj! Odprli so v večjih krajih pod zaščito svojih posadk občinske urade za podeželske občine. Tako poslujejo neke vrste občinski uradi za kraške občine - v Trstu, za briške, banjske, baške in celo idrijske občine - v Gorici itd. Tam dobiš brez protiusluge nemško aprovizacijo.

In pomislite! Niti ta velikodušnost ne uspeva v tisti meri, ki bi si jo Nemci želeli. Res, da je nemška radodarnost ponekod - zlasti v najbolj bednih krajih - ljudi de-

ščiti naša junaška Narodno Osvobodilna Vojska na vseh frontah in v vseh deželah Jugoslavije. Ona budno spremlja in varuje pridobitve, katere so si naši narodi priborili v dolgoletni borbi. To kar se ustvarja v Jugoslaviji, kar se ustvarja tukaj, podpirajo vsa svobodoljubna ljudstva sveta, podpirajo demokratične sile v Angliji in Ameriki, podpirajo naši zavezniki. Hrvaška ni osamljena. Borba za njeno osvoboditev se ne bije samo na Hrvaškem. Ta borba se bije v svobodomiselni Srbiji, v uporni Makedoniji, v Sloveniji, v ponosni Črni gori ter v Bosni in Hercegovini. Ta borba se bije tam prav tako, kakor se bije na Hrvaškem borba za osvoboditev vseh ostali narodov in dežel Jugoslavije.“

Na zasedanju je bilo izvoljeno novo predsedstvo ZAVNOH. Za predsednika je bil ponovno izvoljen Vladimir Nazor. Za člane predsedstva so bili izbrani med drugimi tudi sledeči tovariši: Hebrang Andrija, član Predsedstva Avnoja; Gaži Franjo, predsednik IO HSS; Pribičević Rade, predsednik „Srbskega kluba“, poverjenik v NKOJ in član Predsedstva Avnoja; Gregorič Pavle, član Predsedstva Avnoja; Pejnović Kata, predsednica AFŽ za Jugoslavijo, član predsedstva Avnoja; Komar Slavko, študent iz Sušaka, član Glavnega odbora USAOJ; dr. Svetozar Rittig, župnik cerkve sv. Marka v Zagrebu i.dr.

loma zmedla. Vendar naši aktivisti niso naleteli na gluha ušesa, ko so jeli prepričevati ljudi, da je sovražnik nevaren, četudi deli darove. Večina Primorcev danes razume, da si hočejo Nemci preko teh „občinskih uradov“ ustvariti vpogled v osvobodjene predele dežele, dobiti polagoma kontrolo nad gibanjem prebivalstva, nad njegovimi gospodarskimi možnostmi, skratka utrjevati svojo oblast.

Zato je bojkot nemških „občinskih uradov“, kakor tudi gospodarski bojkot garnizijskih krajev na dostojni višini in se je zadnje čase še poostrel.

Kako pa se rešuje tako težavno vprašanje prehrane vojske in prebivalstva na Primorskem?

Sredstva za to so zelo raznolika in jih v okviru tega razgovora ni mogoče vseh obrazložiti. Najvažnejše pa je, da je pri reševanju teh zares težavnih vprašanj udeleženo

Za III. zasedanje ZAVNOH so značilni predvsem ti odloki:

1. Odlok o ZAVNOH kot vrhovnem zakonodajnem in izvršnem narodno predstavniškem telesu ter najvišjem organu državne oblasti demokratične Hrvaške. S tem odlokom je dobila Hrvaška prvič v zgodovini svoj svobodni in zares demokratični sabor. S tem odlokom se bo geslo popolne samostojnosti in suverenosti narodov Hrvaške vse bolj spreminjalo v resničnost. Spričo tega se spreminja tako imenovana Nezavisna Država Hrvaška tudi v očeh najbolj zaslepljenih Hrvatov v to, kar je, v najbolj smešno karikaturu samostojne države v Evropi. In kar je še najbolj važno: spričo tega bodo morali še tako zagrizeni omahljivci in sredinci iz vrst stare HSS spoznati, da se njihovo bivše vodstvo nikoli ni borilo za dejansko samostojnost in suverenost hrvaškega naroda.

2. Vse to je še podkrepil odlok o potrditvi dela predstavnikov Hrvaške na II. zasedanju Avnoja. Ta odlok izraža to, da je nova Hrvaška plod borbe vseh jugoslovanskih narodov in da je federativna Jugostavija zato najboljše jamstvo, da bodo narodi Hrvaške svojo samostojnost in suverenost tudi ohranili. Ta odlok bo zlasti srbske množice utrdil v prepričanju, da nova Hrvaška ni samo v interesu hrvaškega, ampak tudi vsega srbskega naroda.

3. Deklaracija o osnovnih pravicah narodov in državljanov de-

mokratske Hrvaške. V tej izjavi prihaja do izraza dejstvo, da je nova Hrvaška plod osvobodilnih naporov vsega ljudstva na Hrvaškem, neglede na njegovo rasno, nacionalno, razredno, nazorsko in politično pripadnost - in da sledijo zato vsem enake pravice in enake dolžnosti. To bo še bolj utrdilo bratstvo med srbskim in hrvaškim narodom. Ljudske množice se bodo mogle prepričati v še večji meri kod doslej, da uživajo že v teku borbe take demokratične pravice, kakršnih niso še nikoli imele, pa če sobili režimi še tako „nacionalni“ in „demokratični“.

4. Odlok o ustroju narodno osvobodilnih odborov in skupščin v federalni državi Hrvaški. Ta odlok bo omogočil in pospešil udeležbo najširših ljudskih množic pri graditvi nove narodne in državne oblasti. Tako se bodo te množice na lastnih izkušnjah prepričale, da so prvič v zgodovini deležne temeljne demokratične pravice - da so namreč one in samo one nosilec nove oblasti.

Takšni so bili osnovni odloki, ki so jih na III. zasedanju ZAVNOH predlagali in enodušno sprejeli pravi predstavniki hrvaškega in srbskega naroda na Hrvaškem, ki so se prvič v zgodovini zbrali, da svobodno sklepajo o oblikah svojega skupnega državnega življenja. Nobenega dvoma ni, da bodo ti sklepi utrdili tako enotnost svobodoljubnih sil na Hrvaškem kot enotnost narodov Jugoslavije. J.

vse ljudstvo. Vsak Primorac ima danes v tej ali oni obliki posla z reševanjem gospodarskih vprašanj. Tako smo dosegli, da se vzorno in do zadnje njivice obdeluje vsa zemlja, da si v vaseh ljudje med seboj krepko pomagajo, da si pomagajo med seboj vasi, okraji in okrožja. Uspeh je tak, da se zadovoljivo hrani vsa naša vojska in da so le prav redki kraji, kjer se more govoriti o pomanjkanju med civilnim prebivalstvom.

Pa če bi bilo pomanjkanja tudi več, Primorci se tako naglo ne udajo. Zakladi požrtvovalnosti v srcih primorskih Slovencev še od daleč niso izčrpani.

Ker se je Primorska zaradi posebnih prilik pozneje vključila v boj, je moralo tam biti posebno težavno vprašanje kadrov. Kljub temu je Primorska danes v

celoti organizirana. Kako se je to posrečilo?

Belogardistični izmečki danes govorijo, da so primorske organizacije OF pod „komando“ Kranjcev in da torej Primorci danes vladajo - „tujci“ - Kranjci!

Kakor so s tem očitkom narodni izdajalci zadeli v prazno, ker noben primorski Slovenec ne smatra Slovencev iz stare Jugoslavije za „tujce“, je vprašanje vendar zanimivo, ker odkriva eno izmed oblik, v katerih se je borbenost primorskega ljudstva najbolj jasno pokazala.

Prvi z osvobodilnim gibanjem v ostali Jugoslaviji povezani aktivisti OF na Primorskem so bili Primorci, ki so se bili prejšnja leta v Jugoslavijo izselili. Ti so se kot glasniki upora trumoma vračali v svoje kraje v letih 1941 in 1942. tedaj torej, ko so dogodki v svetu in oboroženi odpor v Jugoslaviji u-

stvarili pogoje za uspešno oboroženo borbo Primorcev za njihovo osvoboditev in priključitev k novi narodni državi. Ti pa so našli med tistimi primorskimi Slovenci, ki svoje grude niso zapustili, toliko dela in borbe voljnih ter sposobnih ljudi, da so organizacije OF rastle kakor gobe po dežju. Primorska se je izkazala za pravo zakladnico kadrov. S pogumnim dviganjem in poukom so domači ljudje zrastle kmalu tako, da danes ne vodijo le svojih organizacij, temveč da najdeš primorske Slovence tudi na vodilnih mestih na Gorenjskem in Koroškem, kakor najdeš seveda tu in tam tudi na Primorskem kakega funkcionarja, ki je doma onstran stare meje.

Tako pomešavanje pa je le razveseljivo. Tudi v tem pogledu stara meja izginja. Ali naj mi, Primorci, točimo solze za njo?

Zdaj se na Primorskem vršijo volitve v krajevne Narodne osvobodilne odbore in v okrajne Narodne osvobodilne skupščine. Kako potekajo te volitve?

Podatkov o poteku volitev še nisem videl. Niti najmanj pa ne dvomim, da so Primorci z vso dušo na delu, da izvedejo volitve povsod, kjerkoli jih vojaški položaj dopušča. Redkokje namreč najdeš toliko razumevanja za zgraditev narodne oblasti, kakor na Primorskem. Priče za to so naše gospodarske organizacije in naše šole, zlasti pa poslovanje jeseni izvoljenih narodno osvobodilnih odborov.

Tembolj pa sem prepričan, da bodo nove volitve v velikem delu Primorske izvedene, da bo udeležba na njih zelo velika in da bodo izvoljeni dobri borci za osvoboditev, ker pomenijo nove volitve v primeru z jesenskimi mnogo več ravno za Primorce. Mi, ki smo bili 25 let državljani tuje države, smo si v teku današnje borbe priborili priključitev k Jugoslaviji. Jesenske volitve so se vršile koj po razpadu Italije po pravilniku Narodno Osvobodilnega Sveta za slovensko Primorje in so zadostile le prvi nujni potrebi po ustanovitvi narodne oblasti v pokrajini. Odtlej pa sta Slovenski Narodno Osvobodilni Odbor in nato najvišje predstavništvo narodov Jugoslavije — AVNOJ — izrekla in potrdila za nas in za ves svet priključitev Primorske k svobodni skupni domovini. Nove volitve se že vrše po razpisu in po

30.000 Slovencev in Hrvatov

na Sardiniji, Siciliji in v Severni Afriki hoče postati Titovo vojaštvo.

Mussolinijeva Italija je za svoje imperialistične načrte pošiljala Slovence in Hrvate iz Primorske in Istre na razne fronte, da so krvaveli za njene roparske, fašistične interese, da so dajali življenja zato, da so utrjevali svojega lastnega krvniškega gospodarja.

Kapitulacija Italije je tako zatekla tisoče naših bratov Slovencev in Hrvatov v južno italijanskih taboriščih in garnizijah. Srečni, da je razpadla ječa, v kateri so nad 20 let trpeli in bili oropani svojih najosnovnejših človeških in narodnih pravic, so dočakali zlom Mussolinijeve Italije z upanjem, da se bodo lahko vrnili na svoja domača tla in se pridružili svojim bratom v skupni svobodni domovini Jugoslaviji. Upali so, da se jim bodo pridružili v borbi za osvoboditev te skupne domovine. Toda upanje se jim ni izpolnilo. Badoglijevska vlada jih je avtomatično smatrala za svoje vojake, kot pripadnike bivše italijanske vojske. In še v začetku, po kapitulaciji Italije, niso bili pravilno informirani o stanju v Jugoslaviji. Če so mednje vnašala poročila o bojih med izdajalskim Dražo Mihajlovičem in Titovo Narodno Osvobodilno Vojsko zmedo, pa je končno tudi do njih prišla resnica o stanju v Jugoslaviji. Zvedeli so za junaško borbo narodov Jugoslavije, zvedeli so, da se vsi narodi bore za osvoboditev in priključitev slovenskega Primorja, slovenske Benečije, Istre in dalmatinskih otokov k svobodni federativni Jugoslaviji. Še silneje je vzplamtela v njih želja pridružiti se NOV pod vodstvom maršala Tita, ki je zapisala na svojo zastavo združitev Slovenije in Hrvatske v skupni, svobodni domovini.

Toda v italijanski vojski, ki je stopila na stran zaveznikov, so še vedno gluhi za njihove zahteve in želje. Še več. Mnogi izmed njih - posebno bivši fašistični oficirji - celo izlivajo svoj srd nad propadom fašizma v oster postopek proti njim.

določbah SNOS, torej veljavnih z obeh strani stare meje. Skratka: primorski Slovenci se v teh volitvah prvič uveljavljajo kot državljani Jugoslavije, prvič izvršujejo eno najvažnejših državljanov pravic vseh državljanov te nove, demokratične narodne države.

Zahteva naših primorskih bratov Slovencev in Hrvatov, ki so toliko let prenašali vse trpljenje pod fašističnim škornjem, zahteva vseh narodov Jugoslavije, ki so v osvobodilni vojni dokazali, da jim je ljubša smrt kakor sužnost in da so pripravljene za osvoboditev in združitev svoje domovine dati prav vse, zahteva nas vseh je, da se Slovincem in Hrvatom, ki se nahajajo v vrstah badoglianske vojske, po njihovi želji omogoči prehod v NOV in POJ pod vrhovnim komandantom maršalom Jugoslavije, tovarišem Titom.

Zahtevamo to od italijanske vlade, ki se je zavezala popraviti vse krivice fašističnih režimov, pričakujemo to od zaveznikov na podlagi priznavanja pravice vsem svobodoljubnim narodom do samoodločbe, pričakujemo, da to našo zahtevo podpro vsi antifašisti Italije, s katerimi nas družijo isti borbene cilji: priboriti svojim narodom popolno svobodo in enakopravnost, uničiti vse krivice in ostanke Mussolinijevega fašizma, uničiti in izkoreniniti iz srca Evrope Hitlerjevo fašistično zver.

Zavezniške armade zavzele Rim

Že v prvih dneh sedanje ofenzive v Italiji so zavezniške sile strle odpor Kesselringove armade, ki je bila odlično pripravljena na obrambo in se je utrdila na ozki fronti, ki je nudila silno prikladne prirodne pogoje za uspešno obrambo. Kesselring je poklical rezerve iz gornje Italije, med temi SS - divizijo »Herman Goering«, kljub temu se mu ni posrečilo zadržati zadnje obrambne linije pred Rimom: to je črte Valmontone - Veletri Albanske gore. Nemcem je grozila nevarnost, da jim zavezniki obkolijo desno krilo in bi bila 5. armada že v Rimu, medtem ko bi bile nemške čete še vedno v gorah. Kesselring je umaknil svojo armado na nove položaje severozapadno od Rima in zavezniške čete so po manjših bojih v predmestjih 4. junija vkorakale v italijansko prestolico. S tem je prva prestolnica po Nemcih okupiranih evropskih držav prišla v zavezniške roke.

Londonski radio stalno poziva prebivalstvo okupirane Italije, naj

Pismo

Ne joči, mama,
saj me rana več ne skeli.
Verjemi, še enkrat rada bi dala
za veliko stvar svojo mlado kri.

Ne joči, mama!
Poglej: iz tisoč oči
iskra, ki sem jo vžgala,
kot kres gori.

Ne joči, mama,
ker le to me boli.
Bodi, kar smo mi vsi
in tudi ti stisni pesti!

Vojka

Op. ur. Mlado partizanko Vojko so ubili gestapovci nad Zagorjem, o čemer smo že pisali.

sodeluje v borbi proti Nemcem s sabotadžo, zbiranjem podatkov za obveščevalno službo i. sl.

V severni Italiji so diverzantske akcije partizanov na dnevnem redu, med drugim so diverzanti porušili na brenerski železnici 27 predorov in železniških objektov.

Letalska ofenziva

nad Nemčijo in okupirano Evropo postaja vsak dan strašnejša, zlasti so se v zadnjih dneh pomnožili napadi na samo Nemčijo. Cela vrsta nemških mest in industrijskih središč je bila napadena, med njimi: Strassburg, Metz, Hannover, Karlsruhe, Leipzig in Potsdam. Prav tako so se pomnožili napadi na letališča ter železniška in industrijska središča v Franciji. Zlasti je trpela južna Francija: Marseille, Nimes, Montpellier, Avignon. V Avstriji je bilo v enem dnevu napadenih pet letalskih tovarn, med njimi ona v Dunajskem Novem mestu.

V jugovzhodni Evropi so bili izvedeni napadi na Ploesti, Turn Severin in Kluž v Romuniji, Seget in Miškolec v Madžarski ter Zagreb, Banjaluka in Bihač v Jugoslaviji. Zavezniška letala so zaminirala 200 km Donave in je plovba po reki ukinjena. Na

vzhodnem bojišču

sodeluje sovjetsko letalstvo z ameriškim. Sovjetska vlada je dala ameriškim letalskim enotam na razpolago nekaj letališč v Sovjetski Zvezi. S teh letališč se sedaj vrše kombinirani napadi ameriškega in sovjetskega letalstva. Zadnji pomnoženi napadi na objekte v Romuniji in Madžarski so že rezultat tega sodelovanja.

Vsi protinapadi, ki jih Nemci že mesec dni vrše na fronti pri Stanislavovu in Jassiju, se končuje s težkimi porazi za napadalce. Poskus nemške protiofenzive je propadel.

Ukaz maršala Tita

Maršal Tito je izdal vsem enotam NOV in POJ naslednji ukaz:

Po vsej Jugoslaviji vrše Nemci s pomočjo kvasilingov Nedića, Pavelića in Mihailevičevih četnikov zadnje napore, da uničijo Narodno Osvobodilno Vojsko z namenom, da dvignejo duha v vojaških vrstah in v vsem nemškem narodu, ker sedaj trpijo v pričakovanju, kdaj bodo sprejeli poslednji udarec od Rdeče armade in anglo-ameriških zaveznikov.

UKAZUJEM

vsem enotam NOV in POJ na vseh odsekih fronte, da nemudoma začnejo z akcijami proti oslabljenim sovražnim garnizonom in važnim sovražnikovim objektom.

Posebno je važno rušiti železniške proge, komunikacije in druge vojaške objekte.

Vrhovni komandant NOV in POJ
maršal Jugoslavije
T I T O

Neuspeh nemških padalcev

25. maja so nemški padalci prvič v zgodovini te vojne doživeli občuten poraz, z njimi maršal Romel, ki je po poročilih londonskega radia akcijo zasnoval in tudi vodil. Tega dne se je nekaj bataljonov nemških padalcev spustilo v bližini našega Vrhovnega štaba, istočasno pa so 4 nemške divizije z močno motorizacijo prodirale proti Drvarju in Bos. Petrovcu. Vso akcijo so podpirale močne enote nemškega letalstva, predvsem strmoglavcev. Polovica padalskih čet je uničena, ostali del je obkoljen ter mu prodirajoče nemške divizije hite na pomoč. Maršal Tito se je s svojim štabom in zavezniškimi vojaškimi misijami umaknil.

To, kar se je posrečilo na Holandskem in Kreti in pri osvoboditvi Mussolinija, se ni posrečilo pri nas, naši junaški borci, ki čuvajo Vrhovni štab maršala Tita, so s tem dokazali, da so v stanju vsak trenutek sprejeti borbo in onemogočiti še tako rafinirano, nenadno in skrbno pripravljeno akcijo sovražnika.

Nova taktika

Nemci so svojo bojno taktiko spremenili in skušajo z drznimi, zahrbtnimi in nenadnimi akcijami in vpadi presenetiti naše edinice. Toda tudi ta akcija ne uspe, kajti nobenega svojega pokreta ne morejo skriti pred našo obveščevalno službo in z nobeno nenadno akcijo presenetiti naših enot. Danes niso več v stanju, da bi pošiljali nova ojačenja v Jugoslavijo, zato skušajo na vse načine manevrirati s trupami, ki jih imajo še tu zbrane.

V zapadni Bosni traja nemška ofenziva dalje. Naša vojska zadržuje sovražnika na vseh odsekih fronte in v smislu povelja maršala Tita iz-

vaja pojačani pritisk na zaledje nemške fronte. Na ostalih jugoslovanskih frontah so v teku boji manjšega značaja.

V vsej Sloveniji imajo naše enote inicijativo v svojih rokah. 30. maja je X. (Ljubljanska) brigada likvidirala močno utrjeno postojanko v Tržišču in istočasno zavzela Sv. Jurij. V Tržišču je padlo 60 Nemcev in švabobrancev. zaplenjen je bil 1 tank, 2 blindirana avtomobila, 4 kamioni ter velika količina orožja, opreme in hrane.

Edinice IX. korpusa so v svojih ofenzivnih operacijah na progi Trst-Gorica likvidirale 4 fašistične postojanke, med njimi Ribenberg in Prvačino. Na Gorenjskem pa sta bili zavzeti in uničeni postojanki Ribno in Koritno med Bledom in Radovljico.

Na Štajerskem so Nemci vršili s 15.000 možmi ofenzivo proti XIV. diviziji. S spretnimi manevri se je divizija izognila tej masi sovražnikove vojske in v njenem ozadju začela z ofenzivnimi akcijami. Tomšičeva brigada je uspešno napadla Gornji grad, Šlandrova pa je zavzela nemško postojanko Sv. Jurij od Taboru v Savinjski dolini.

Zavezniška letala so na binkoštno nedeljo

napadla Novo mesto, kjer so imeli švabobranci 8 mrtvih. To je prvi napad zavezniških zračnih sil na švabobranske postojanke in je povzročil v vrstah švabobrancev, ki so jih njihovi voditelji še vedno slepili, da delajo v sporazumu z Anglijo, silno demoralizacijo. Istega dne je bilo bombardirano tudi nemško letališče v Cerkljah ter Zidani most.

Pokrajinska konferenca OF za Gorenjsko

Sredi maja se je vršila na osvobojenem Gorenjskem ozemlju pokrajinska konferenca OF.

Že dejstvo samo, da se je mogla v krajih, kjer so nemški psi pred letom dni vohali za vsako partizansko stopinjo tudi v globokih gozdovih, vršiti široka konferenca s preko 100 udeleženci, jasno priča o prehojeni poti. Priča pa tudi o moči naših organizacij na Gorenjskem, saj so bila zastopana vsa okrožja, vsi okraji, vojska, organizacije žena in mladine.

Poročila delegatov iz okrožij in okrajev so pokazala, da smo na Gorenjskem sredi novega, drugega, upora širokih narodnih množic proti krvavemu okupatorju. Ker pa se ta novi upor - v obliki množičnega odhajanja gorenjskih fantov in mož v partizanske vrste - vrši v drugačnih pogojih, kakor se je bil vršil prvi upor o božiču 1941, so dani vsi pogoji, da zajame vso Gorenjsko do zadnje vasi in da postane eden izmed odločilnih elementov zmagovitega dovršenja slovenskega osvobodilnega boja. Zavest, da je treba ta upor organizirati, je bila za nastope vseh delegatov značilna. Zato se je široka diskusija, ki se je razvila na podlagi glavnega referata članice SNOS tov. Lidije Šentjurčeve, posvetila zlasti vprašanjem mobilizacije in gospodarske pomoči vojski. Ugotovila pa je ta diskusija tudi, da je za izvršitev velikanskih nalog, ki stoje pred organizacijo, treba poostriiti boj proti desnemu oportunistu in proti sekteštvu. Razčlenila je konkretne oblike teh dveh osnovnih slabosti in pokazala odločnost delegatov, da jih premagajo.

Na konferenci je bil izvoljen Pokrajinski odbor OF za Gorenjsko, v katerem so zastopani vsi sloji in vsa politična prepričanja. Za predsednika je bil izvoljen tov. Maks Krmelj, posestnik, član SNOS. Osvobodilno gibanje na Gorenjskem je dobilo svoje pokrajinsko predstavništvo in vodstvo.

Delegati - delavci so se po konferenci zbrali na konferenco delavske enotnosti za Gorenjsko. Ta konferenca je pokazala, da je Gorenjsko delavstvo v vsej dobi osvobodilnega boja stalo na čelu narodnim množicam. Pokazala pa je tudi, da del tega delavstva še ni mobiliziran in da morajo odbori ODE posvetiti vse svoje sile nalo-

Mladina je zborovala

Med 2. in 5. majem je bil v Bosanski Krajini II. Kongres protifašistične mladine Jugoslavije. Ta veliki praznik, za katerega se je pripravljala naša mladina z borbo in delom poldrugo leto, je bil dogodek za vso našo domovino, pa tudi za ves svobodoljubni svet. Več kot 800 predstavnikov mladine vseh narodov Jugoslavije je na II. Kongresu prikazala delež, ki ga je naša mladina doprinesla v naši borbi. Velika dela junakov s fronte in iz zaledja so manifestirala borbenost in predanost naše mladine, ki ji je dal vse priznanje tudi naš vrhovni komandant maršal Tito. Delegati so v imenu vse mladine potrdili, da je mladina dosti bolj kot kdajkoli prej strnjena okrog voditeljev nove Jugoslavije v osvobodilni borbi in da se ne plaši nobenih žrtev za svobodno demokratično domovino. S svečano zakletvijo so delegati v imenu vse mladine obljubili maršalu Jugoslavije tov. Titu, da bodo izpolnili naloge II. Kongresa: Prva naloga: da bodo še bolj okrepili našo vojsko z mobilizacijo novih in novih borcev, pa tudi s strokovnim usposabljanjem naših borcev, z obvladovanjem moderne strategije in moderne tehnike. Druga naloga: da bodo sodelovali pri graditvi in utrjevanju naše oblasti in naše države, pri organizaciji podpore zaledja fronti. Da bomo izpolnili te naloge, moramo še bolj razširiti in aktivizirati našo organizacijo, vključiti v boj vso mladino na neosvobojenem ozemlju, zlasti

v mestih, da bo naše delo uspešnejše, se moramo tudi stalno izgrajevati, učiti.

Na II. Kongres pa je gledal z vsem zanimanjem tudi ves svobodoljubni svet. O tem nam pričajo govori predstavnikov bratske sovjetske in italijanske mladine, gorori predstavnikov zavezniških armad, kakor gospoda Randolpha Churchilla, priprave za prihod mladinskih delegatov ZDA, Velike Britanije, Francije, Grčije in Bolgarije, ki so radi tehničnih ovir odpadli, prihod posebnih dopisnikov ameriškega in angleškega tiska, pozdravi najvišjih oblasti iz zavezniških zemelj, kod predsednika ZDA, francoskega Nacionalnega Komiteta, mednarodnih in zavezniških mladinskih organizacij in popularnih junakov protifašističnega boja kot n. pr. slavne sovjetske ostrostrelke Ljudmile Pavličenkove, ki je sama pobila skoraj 400 fašistov. Iz Velike Britanije in Sovjetske Zveze so nam poslali obleko za najpotrebnejše delegate in živeža, naši ranjenci iz Italije pa so nam poklonili cigarete, čokolado in druge malenkosti. Na vse predstavnike iz tujine je napravila ogromen vtis borbenost in požrtvovalnost naše mladine, prav tako pa njena ljubezen do naše vojske, AVNOJ-a, NKOJ-a in maršala Tita, kakor tudi njene odločne zahteve, da se naša borba tudi uradno prizna in da se vsi izdajalci in protinarodni elementi postavijo pred sodišče.

Med tem, ko so se I. Kongresa udeležile le delegacije nekaterih naših narodov, so bili na II. Kongresu zastopani vsi narodi Jugoslavije. Skoraj stočlanska delegacija je predstavljala slovensko mladino. Naša delegacija je lahko na vsem svojem potovanju, kakor tudi za časa Kongresa videla, s kakšno ljubeznijo zre bratska mladina z juga na slovenski narod. Z občudovanjem spremljajo južni bratje junaško borbo naše vojske, ki se pod najtežjimi prilikami bori proti močnejšim sovražnikom in naše napore za uspešno graditev naše države. Naši delegati so pa videli brezprimerno hrabrost borcev proletarskih brigad, videli so ljudstvo, ki je na življenje in smrt povezano s svojo vojsko, ki ne klone nikdar in ki je za svoje borce pripravljeno žrtvovati vse. Videli so požrtvovalnost mladine iz delovnih brigad, iz borbenih grup, videli so, da raste naša nova domovina širom vse naše zemlje. V vseh naših delegatih je danes trdno prepričanje, da se moramo še mnogo učiti od naših južnih bratov, prav tako pa so vsi doživeli najlepšo manifestacijo našega bratstva, edinstva pri graditvi naše nove skupne domovine.

Delegacija se je vrnila s Kongresa. Del njenih nalog je opravljen, pred njo pa stojijo še večje, še težje. Vse, kar se je naučila in kar je doživela na svojem potovanju in na Kongresu, mora prenesti na vso slovensko mladino, da bo veličina II. Kongresa in vse njegove naloge postale last nas vseh.

Mitja Vošnjak

gi, da vse delavstvo izvrši svoje zgodovinsko poslanstvo napram slovenskemu narodu. Konferenca je izvolila pokrajinski odbor ODE.

Mike
(Op. ur. V prihodnji številki „Ljudske pravice“ bo objavljeno podrobnejše poročilo o obeh konferencah.)

Opomba uredništva!

V 6. številki našega lista je bila v članku „Zmaga VII. korpusa pri Žužemberku“ pomotoma zamenjana Gubčeva brigada s Cankarjevo. V sestavku „VII. korpus preide v protinapad“ se mora pravilno glasisiti, da je Gubčeva brigada pregnala sovražnika iz Dobrave, prav tako sta 1. maja dva bataljona Gubčeve brigade vdrla v mesto.

Tako popravimo krivico, ki smo jo z napačnim poročanjem napravili Gubčevcem. - Uredništvo.

P O S V E T U

* Druga obletnica sovjetsko-angleške pogodbe o zavezništvu. 26. maja sta minili dve leti, odkar je bila podpisana med Sovjetsko Zvezo in Veliko Britanijo pogodba o zavezništvu v vojni proti hitlerjevski Nemčiji in njenim pomagačem ter o sodelovanju in vzajemni pomoči po vojni.

* Vseslovanski odbor maršalu Titu. O priliki rojstnega dne je poslal Vseslovanski Odbor v Moskvi prirsčne čestitke maršalu Titu.

* Kriza v Bolgariji. V Bolgariji vlada prava politična zmeda. Krizo je izzvala Hitlerjeva zahteva, da se Bolgarija v vseh ozirih popolnoma podredi Nemčiji in da aktivno poseže v borbo proti Sovjetski Zvezi. Zahteva je naletela med bolgarskim narodom na največji odpor.

* Ameriški senator zahteva priznanje NKOJ. Senator države Washington, Volgreen, je v ameriškem senatu zahteval, da USA priznajo narodno jugoslovansko vladu in ji nudijo vso pomoč.

* Ameriški poslanec zahteva faktično priznanje jugoslovanskega osvobodilnega gibanja. Ameriški poslanec Magenson je v ameriški poslanski zbornici zahteval, da USA de facto priznajo jugoslovansko osvobodilno gibanje.

* Nova italijanska vlada za dosledno borbo proti fašizmu. V novi deklaraciji izjavlja nova vlada maršala Badoglia, da bo izvedla defašizacijo države in ustvarila pogoje za uspešnejše sodelovanje z zavezniki v vojni proti nemškemu okupatorju.

* Poljski rodoljubi pri Stalinu. Pred kratkim je maršal Stalin sprejel poverjenike Narodnega sveta Poljske. Znano je, da je Narodni Svet Poljske tista organizacija, ki je na Poljskem proti volji poljske emigrantske vlade organizirala uspešen odpor poljskega naroda proti Nemcem.

* Nemški kolonizatorji se spreminjajo v poljedelske delavce. Samo iz predelov okoli Črnega morja je pribežalo v Nemčijo okoli 140.000 nemških „kulturtaegerjev“. V domovini jih bodo zaposlili kot poljedelske delavce na večjih posestvih in veleposestvih. — Ista usoda čaka tudi besarabske in kočevske naseljence na Štajerskem.

* Očividec naše borbe nastopa v angleškem parlamentu za novo Jugoslavijo. Član angleškega parlamenta, podpolkovnik Robinson, ki je bil pred kratkim v Jugoslaviji, je v parlamentu navdušeno govoril o

naši borbi in o razmerah, ki vladajo na našem osvobojenem ozemlju.

* Sodelovanje med italijanskimi in jugoslovanskimi partizani. Narodno Osvobodilni Odbor v Severni Italiji je sprejel resolucijo, ki zahteva sodelovanje med italijanskimi partizani in NOV Jugoslavije.

* Romunski veleposestnik o vzglednem postopanju Rdeče Armade v Romuniji. Romunski veleposestnik Vasilij Aleksiciu, eden najbogatejših ljudi v vzhodni Romuniji, je izjavil, da so mu Nemci pokradli vse, kar jim je prišlo pod roke, dočim se Rdeča Armada ni dotaknila niti najmanjšega dela njegove lastnine.

* Skrb za vojne invalide v Sovjetski Zvezi. V Rusiji je zaposlenih do sedaj 94 od sto vojnih invalidov. Pri večini invalidov je njihov sedanjí zaslužek večji kot pred vojno.

drugo. Včasih so prilagoditev gospodarstva vojnim svrham pritirali tako daleč, da so zadušili privatno iniciativo in uvajali kar nekak prisilni red v gospodarstvo, neke vrste vojni komunizem, včasih pa so pokazali popolno brezbriznost za gospodarska vprašanja.

Res je, mi moramo naše gospodarstvo prirediti vojnim svrham, to so storile vse države in če tega ne bi storili mi, sploh ne bi mogli vzdržati v vojni.

Toda prirediti gospodarstvo za vojne svrhe ne pomeni zadušiti privatno iniciativo.

Čim zadušimo privatno iniciativo naših obrtnikov, trgovcev in industrijcev, se v današnjih razmerah lahko zgodi, da gospodarstvo sploh preneha živeti in potem tudi naša vojska ne bo imela ničesar. Razen tega bi to pomenilo odreči se vsem narodovim silam, ki so baš v tej osvobodilni borbi dokazale, da so neizčrpne.

Brezbriznost do gospodarskih vprašanj pa pomeni, prepustiti naše gospodarstvo samotoku brez kontrole in brez pomoči — pomeni anarhijo v gospodarstvu. To je druga napaka naših aktivistov — oportunizem v gospodarstvu.

Naši aktivisti morajo storiti vse da popravijo obe napaki. Naše gospodarstvo mora zaživeti, dvigniti moramo samoiniciativo pri vseh obrtnikih, trgovcih in industrijcih. Nuditi moramo pomoč pri oživitvi gospodarstva s pravilnim razmeščanjem sposobnih kadrov, z mobilizacijo gospodarskih strokovnjakov za njihovo delo. Kjer pa ne bi bilo dovolj samoiniciative posameznika, ali pa da ne bi imel posameznik sredstev za obnovo svojega gospodarstva, bodo naši narodno osvobodilni odbori pomagali iniciativno pri organizaciji skupnih delavnic, skupne trgovine itd., ki pa naj sloni na medsebojni pomoči ob sodelovanju vseh zainteresiranih faktorjev, na privatni in svobodni združni podlagi! Na konferencah, mitingih, in sejah bomo razpravljali o vseh konkretnih gospodarskih vprašanjih. Naši aktivisti morajo tudi tu biti prvi, najbolj požrtvovalni pri delu, motor vsega hotenja in dejanja.

S tem, da usmerjamo naše gospodarstvo predvsem pod vidikom potreb današnje osvobodilne vojne, pod vidikom potreb naše vojske,

Naše naloge v gospodarstvu

Tovariš maršal Tito je pozval vse narode Jugoslavije, naj poživijo in utrdijo narodno gospodarstvo, poljedelstvo, trgovino, obrt in industrijo.

V vojnem času smatrajo vse države ravno gospodarska vprašanja kot eno najvažnejših. Vsa Jugoslavija, ki nosi danes zelo velik delež v osvobodilni vojni proti fašizmu, je usmerila svoje gospodarstvo po potrebah te vojne. Slovenija kot del federativne Jugoslavije mora svoje gospodarstvo urediti tako, da bo v soglasju z gospodarstvom ostalih narodov Jugoslavije, da bo služilo istim nalogam in istemu cilju:

vse za vojsko, vse za osvoboditev Jugoslavije in za uničenje Hitlerjevega fašizma.

Jugoslavija je deloma svobodna. Gospodarstvo na osvobojenem in neosvobojenem ozemlju se precej razlikuje. Danes bomo govorili o gospodarskih problemih na osvobojenem delu Slovenije.

Gospodarska konferenca, ki se je nedavno vršila in na kateri je bilo navzočih mnogo strokovnjakov vseh panog našega gospodarstva, je pokazala veliko potrebo poživitve vsega gospodarskega življenja. Sklepi te konference so se začeli takoj izvajati in pokazali so se že lepi uspehi, posebno v poljedelstvu in gozdarstvu. Vsa zemlja je obdelana

in posejana. Obdelana in posejana je večja površina zemlje kakor v predaprilski Jugoslaviji. Sejali smo mnogo več žitaric in tistih rastlin, ki so za prehrano najvažnejše. V gozdarstvu skrbijo strokovnjaki za pogozdovanje, za uničevanje gozdnih škodljivcev itd.

Nov polet naše obrti, industrije in trgovine je pa šele na začetku. Vsa zasedanja novoizvoljenih narodno osvobodilnih skupščin so pokazala izredno zanimanje prav za poživitev obrti, industrije in trgovine, pokazalo se je tudi, da se je marsikje začelo že živahno delo na tem polju in posebno, da je polno novih načrtov. Marsikje so z malimi sredstvi že začele obratovati manjše obrti, pokazalo se je, da se da tudi v teh časih organizirati kovačnice, kolarnice, lončarstvo, usnjarne, žage, agnenice, opekarne, mehanične delavnice, male električne centrale, napeljavo električnega toka v vasi, vodovode, žaganje lesa za obnovo naše vasi, kubanje oglja za kovače in za obnovljeno industrijo, priprava drv za zimo za naša osvobodjena mesta in trge, mizarne, krojaške in čevljarke delavnice. Storjeni so tudi začetki za poživitev naše trgovine.

Neppravilno ocenjevanje situacije in gospodarskih nalog je imelo za posledico, da so naši aktivisti v odnosu do gospodarstva delali več napak. Padali so iz ene skrajnosti v

Zločinci bodo kaznovani

Koncem maja so zavezniška letala odvrгла nad vsem slovenskim ozemljem velike količine lista „Zmaga“, ki ga zavezniki tiskajo za Jugoslavijo in katerega potem njihova letala odmetavajo. V tem listu je bil natisnjen sledeči poziv:

Slovenski domobranci!

Vaši izdajalski voditelji, z Rupnikom vred, bodo pred sodiščem sojeni na življenje in smrt! Ali pomnite: oni vas gonijo v vaš lastni pogin, ko vas zapeljujejo v klanje vaših nedolžnih bratov.

Ko so se sestali v Teheranu Roosevelt, Churchill in Stalin, so zapečatili usodo vsakega vojnega zločinca v Jugoslaviji z besedami:

„Vsi, ki so odgovorni, ali so se prostovoljno udeležili nasilstev, umorov in pobojev, bodo prignani na kraj storjenih zločinov, da bodo sojeni od prostih vlad, ki bodo tam postavljene. Za vsako deželo bodo tam sestavljeni imeniki z vsemi podrobnostmi.

Varujejo naj se oni, ki si do sedaj še niso omadeževali svojih rok z nedolžno krvjo, da se ne pridružijo vrsti krivih, ker trdno je zagotovljeno, da jih bodo tri zavezniške sile preganjale do zadnjega kota na zemlji in jih izročile njihovim tožnikom, da zadoste pravici.“

To je poročilo treh velikih zaveznic Jugoslaviji: Vel. Britanije, Rusije in Amerike.

To so jasne besede, nedvoumne tudi za one zapeljance, ki so jih švabobranci in mihajlovičevski janičarji pod pretvezo, da so oni v zvezi z zavezniki ter da jih podpirajo Angleži, privabili v svoje vrste. Vsem tem je dana danes poslednja možnost, da se ubranijo pečata narodnih izdajalcev s tem, da zapuste tiste, ki se bore na strani okupatorja proti narodu in se priključijo naši narodni vojski.

Komisija za ugotovitev zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev je izdala proglas vsem Slovencem, v katerem poziva vse organizacije in posameznike, da sodelujejo pri delu te komisije in ji pošiljajo podatke o zločinih, ki jih po naši zemlji počenja okupator in njegovi slovenski pomagači. Med drugim pravi v tem pozivu:

„... Človeštvo bi izgubilo vero v vse duhovne pridobitve človečanstva, če bi ta zverstva hitlerizma in fašizma ostala nekaznovana, in bi obupalo nad pravico, ki vedno zmaga je nad zločinom in nasilstvom... Narodi, bestialno napadeni od fašističnih osvajalcev, morajo dobiti vso moralno in materialno zadoščenje. Zločinci morajo biti kaznovani, škoda povrnjena.“

pa ni rečeno, da ga postavljamo samo za čas osvobodilne borbe. Istočasno, ko skrbimo za vojsko, ne smemo zanemarjati potreb vsega našega naroda, gledati moramo na gospodarstvo pod vidikom celote in pod vidikom naših bodočih gospodarskih nalog. Res je, da je danes veliko pomanjkanje vsega, toda če bomo znali zbuditi in gojiti privatno iniciativo slehernega obrtnika, trgovca in podjetnika, bomo s tem v veliki meri olajšali gospodarsko stisko, ki je nujna posledica vsake vojne, kaj šele naše, kjer ni meje med fronto in zaledjem.

Dokazali smo, da se znamo junaško boriti, da smo dalekovidni politiki, dokazimo, da smo tudi razumni gospodarji, kadar to zahteva čas in dobrobit našega naroda!

Leskošek Franc

Iz naše Ljubljane

Narodni izdajalci od bele do plave garde do švabobrancev in Mihajlovičevih četnikov, ki so bili vsekozi le politični in vojaški prirepek okupatorja, doživljajo danes skupno z njim poraz za porazom. Ostala jim je samo še ena pot, da se zatečejo v Ljubljano, slepo udinjajo gestapo ter izvajajo teror nad ljubljanskim prebivalstvom, ki stoji trdno v taboru OF.

Strahoviti so zločini, ki jih izvajajo gestapo, švabobranci policija in „črna roka“ nad našimi aktivisti. Noč in dan se ustavljajo avtomobili pred palačo banke „Slavije“, ker ga gestapovci zaslišujejo in mučijo ljudi, iz umobolnice na Poljanskem nasipu se razlegajo kriki in vpitje mučenih ljudi, ki jih „zaslišujejo“ mlečnozobi švabobranci pobalini. „Črna roka“ pa pred očmi policije vdira v stanovanja, pobija in mori ljudi. Še vedno pobijajo nedolžne žrtve pri Sv. Urhu, v Lipoglavu in Sava dan za dnem prinaša strahotno iznakažena trupla teh nesrečnikov. Okrog 20. aprila so v D.M. v Polju in na Ježici pobrali 14 ljudi, jih postrelili in zmetali v Savo. V februarju so v Mostah v Vodmatski ul. aretirali aktivista Medveda ter ga še isti dan ustrelili. V Trnovem je prišla ponoči v stanovanje nekega aktivnega

Nepregledna je vrsta zločinov, ki, so jih italijanski in nemški osvajalci ter njihovi pomagači bela in plava garda ter švabobranci zagrešili nad slovenskim ljudstvom. Danes, ko slutijo svoj skorajšnji konec, so njihovi zločini še bestialnejši in številnejši. Kamor stopi nemška in švabobranci noga, pušča za seboj razdejavanje in pogorišča, stotine poklanih žrtev in postreljenih talcev, desetine in desetine tistih, ki jih zahrbtno pobija „črna roka“ - vse to kliče k maščevanju. O vsem tem je treba zbirati podatke. Pošiljajte komisiji okupatorske listine, pisma, fotografije, sporočajte imena okupatorskih in švabobrancijskih vojakov, oficirjev in drugih zločincev. Javljajte imena žrtev in nastalo škodo.

Trpljenje slovenskega naroda se bliža koncu. Zavezniki so priznali maršala Tita kot edinega zavezniškega komandanta v Jugoslaviji, mogočna Rdeča Armada stoji na vratih Balkana, zavezniki pripravljajo v smislu dogovora v Teheranu istočasno skupni napad na Hitlerjevo „evropsko trdnjavo“. Zaslužjenim evropskim narodom vzhaja sonce svobode. Z našo svobodo pa bo prišel dan obračuna za vse tiste, ki so krivi gorja in strahot te vojne. Roka ljudske pravice bo takrat zadela tudi krvnike slovenskega naroda.

Roka zaveznikov jih bo dosegla, naša pravica sodelila!

O. S.

oficirja „črna roka“, kjer so ga pričlo njegove žene, ki je bila v sedmem mesecu nosečnosti, v postelji ubili. Na isti način so v zadnjem času spravili s potji v Dravljah in v Hrušici več ljudi. V Židovski ulici so ponoči vdrli v stanovanje nekih naših aktivistov, k sreči je bilo stanovanje že prazno.

Najstrahotnejše

mučijo ženske,

ki jim vtikajo med prste svinčnike in stiskajo členke, pretepajo tako, da dobi ena na enkrat od 100 do 400 udarcev s pendrekom ali žilavko, na koncu pa dodajo še pet udarcev „za Grčarice“. Mnoga dekleta prihajajo iz zaporov popolnoma hroma. Vsak teden odhajajo transporti v Dachau in v ženska taborišča Festenburg in Rawensbrick. Naše žene, ki tamkaj delajo v letalskih tovarnah, pišejo domov, naj jim pošljejo pakete, ker stradajo. Ko pa so pred kratkim naši likvidirali švabobrancijsko postojanko, so našli med opremo nekega švabobrancijskega platneni ovoj z naslovom: Frau A. V., Frauenkonzentrationslager Rawensbrick — Tirotenberg, Mecklenburg. Slovenska interniranka A.V. pa bo v taborišču zaman pričakovala pakete.

Gestapo se skuša pred prebivalstvom prikazati v luči, kot da se teror švabobrancev in črne roke ne vrši z njeno vednostjo. Mnogi so res nasledili temu, se pritoževali pred „uradnim“ gestapom in moledovali za intervencije. Gestapo je res posredovala in ta ali oni je bil izpuščen, delali pa so to le radi tega, da bi tako dobili zaupanje naših ljudi ter potom njih prišli do naših organizacij. Ko je gestapu to spodletelo in ko so bili mnogi čez nekaj časa ponovno aretirani, so se ljudem odprle oči in danes je jasno vsem, da je vse skupaj s švabobranci, plavimi in „črno roko“ ena sama banda izdajalcev in gestapovskih zločincev.

Ves teror pa ne more streti borbenosti Ljubljancev. Na protikomunistična predavanja, kamor morajo obvezno prihajati uradniki, nameščenci, obrtniki in drugi, prihajajo, toda prihajajo in odhajajo brez besed, za to tišino in mrkimi pogledi pa se krijeta brezmejno sovraštvo in prezir do teh hlapcev okupatorja. Ko je ljubljanski škof dr. Rožman zaprisegel švabobrancelce Hitlerju, so nagnali šolsko mladino, da jim je držala špalir, vsa povorka pa je bila pravi pogreb. Ob tej prilegi so se razmajale švabobrancelce vrste, morali so s svojo pravo barvo na dan — kot slovenski janičarji. Tudi Mihailovičevi četniki in „črna roka“, ta švabobrancelca ilegala, so izgubili svoj poslednji adut po priznanju maršala Tita za edinega zaveznika komandanta, ki se bori proti okupatorju. Borili se bodo pač najprej za tistega, kot so se doslej — za okupatorja in proti narodu.

Švabobranci izrabljajo šmarnice kot protikomunistična predavanja, hodijo po hišah in zahtevajo, da se družine posvete Srcu Jezusovemu, devici Mariji in kdor seveda odreče, ga napadejo za komunista. S tem hočejo pred gestapom, ki je aretirala Šmajda, Škrbca, Križmana in druge, pokazati, da imajo ljudstvo za seboj.

Ljubljana v ztraja

trpi in se bori naprej. Švabobranci zmerjajo naše družine kod ničvredne, plenijo in kradejo po stanovanjih, zaplenjene stvari pa Nemci vozijo preko meje v Št. Vid. Vse to nič ne pomaga. Matere, ki so jim

sinovi padli kot partizani, sodelujejo v naših odborih - da maščujejo svoje sinove. Za 27. april in 1. maj je bila Ljubljana potresena z letaki in listki, popisana z napismi, po vseh okoliških hribih pa so goreli kresovi. Žene, mladina, delavstvo, uradništvo, vse sodeluje v organizacijah OF, zbira prispevke in razširja našo literaturo. Zadnje dni so bile izvršene številne aretacije med nameščenci denarnih zavodov, morala Ljubljancev pa ne pade. Nasprotno pa se med švabobranci vsak dan bolj širi demoralizacija. Moštvo zabavlja čez oficirje, ki ne sodelujejo v borbah. Ko je bila likvidirana postojanka na Igu, so prišle ženske z Iga na Rakovnik in tamkaj protestirale, ker so šli oficirji v Ljubljano na paradu, medtem pa so partizani napadli postojanko. Zadnje dni so bili aretirani in poslani v Nemčijo general Januš in več oficirjev, ker niso hoteli pristopiti k švabobrancelcem.

Pomanjkanje je vsak dan večje, črna borza cvete. Švabobranci prodajajo tamkaj živila, ki jih nakradejo na svojih pohodih v okoliških vaseh.

Švabobranci groze, da bodo Ljubljano očistili, kljub temu govori Ljubljana samo o partizanih. Ljubljana ve, da je danes Primorska osvobojena po zaslugi naše narodne vojske, da danes primorsko ljudstvo voli svoje Narodno Osvobodilne Odboje, govori o naših brigadah in odredih, ki se bore na Štajerskem in Koroškem. Ljubljana posluša radio RSJ, London in Moskvo, ki govore o silnih političnih uspehih in o priznanju Titove Jugoslavije v inozemstvu. Kaj ostane švabobrancelcem in drugim slovenskim janičarjem? Moskovska konferenca je sprejela sklep o

kaznovanju zločinov

okupatorjev in njihovih pomagačev. Zločini ne bodo pozabljeni. Vsak zločin in vsak zločinec je zapisan in ni več daleč čas, ko bodo vsi ti zločini stali pred narodno sodbo. Pred našimi narodnimi izdajalci že vstaja prived narodove osvete, v njihovih vrstah nastaja vse večji preplah in zmeda, izmučena in še vedno uporna Ljubljana pa čaka na svojo narodno vojsko — na svoje osvoboditelje in maščevalce.

R. F.

Vojaško kazensko sodstvo

V najnovejši številki „Vestnika“ službenega glasila Glavnega štaba NOV in POS je objavljena nova Uredba o vojaškem kazenskem sodstvu z dne 20. aprila 1944. V Uredbi je enotno urejena vsa snov, ki so jo doslej vsebovali posebni pravilniki o brigadnih in odrednih sodiščih, o področnih sodiščih in o višjem vojaškem sodišču. Nova uredba se v glavnem naslanja na te pravilnike, uvaja pa tudi nekatere važne novote.

Predvsem je poudariti, da smo z novo Uredbo dobili v našem vojaškem kazenskem sodstvu drugostopna sodišča v obliki višjih vojaških sodišč pri štabih korpusov. Proti sodbam prvostopnih sodišč, t. j. brigadnih, odrednih in področnih sodišč je sedaj dopustna pritožba na višja vo-

jaška sodišča v korpusih kot drugostopna sodišča. Radi izrednih vojnih prilik pa je možnost pritožbe s strani obsojencev omejena le na primere, ko sodišče izreče smrtno kazen. Proti izrekom drugih kazni (ukora, prisilnega in težkega prisilnega dela, zaplenba imovine, izgona iz bivališč ter izgube državljanstvih pravic) se obsojenec ne more pritožiti. Pač pa se lahko proti izreku teh kazni pritoži javni tožilec in to v škodo ali v korist obsojenca.

Druga novota Uredbe je, da uvaja v vojaško kazensko sodstvo javne tožilce kot od sodišč popolnoma neodvisne organe. Po dosedanjih pravilnikih so bili tožilci organi in člani vojaških sodišč. Sodišča se odslej naprej ne bodo več bavila

s preiskavo, ki jo bo odslej vodil javni tožilec ali njegov vršilec dolžnosti in bo tako naloga sodišča res samo razsojanje, kar bo povečalo njihovo neodvisnost in neprizadetost pri izrekanju sodbe.

Tretja novota je, da uvaja nova uredba kazen izgube državljanstvih pravic, kar je v skladu z izjavo SNOS-a o pravicah in dolžnostih slovenskega ljudstva, sprejeto na njegovem prvem zasedanju. Končno uzakonjuje nova Uredba tudi milostno prošnjo na predsedstvo SNOS v primerih smrtne obsodbe.

Zakonitost

in vsa jamstva za resnično zakoniti postopek pred našimi vojaškimi sodišči so temeljna črta določb nove Uredbe o vojaškem kazenskem sodstvu. Za zakonitost in pravilnost postopka jamčijo: ustanova javnih tožilcev v vojski, ki kot čuvarji nad zakonitostjo sodstva lahko vlagajo pritožbe proti vsem izrekom kazni tako v korist kakor v škodo obsojencev. Dalje obstoj drugostopnih sodišč pri štabih korpusov, na katere je dopustna pritožba v primerih obsodbe na smrtno kazen. Končno možnost vložitve milostne prošnje na predsedstvo SNOS, ki lahko tako kot predstavnik slovenske narodne in državne suverenosti odloča kočnoveljavno o usodi na smrt obsojenih.

Druga temeljna poteza nove Uredbe in njene organizacije sodstva je

ljudski značaj

naših vojaških sodišč. Za kvalifikacijo sodnikov zadostuje, da so moralno neoporečni, politično zreli in sposobni za stvarno presojo in spoznavanje ljudi. Član sodišča more sedaj postati vsak partizan ali partizanka, ki ima te sposobnosti. Radi formalne strani sodstva - sestave zapisnikov in sodb - se stremi za tem, da so v brigadnih in odrednih sodiščih vsaj po en pravnik. v področnih sodiščih pa mora biti vsaj en pravnik, ker so ta sodišča pristojna za civilne osebe. Pri višjih vojaških sodiščih sta člana dva pravnik, ker je potrebno temeljitejši pretresanje pravnih vprašanj.

Tako združuje nova uredba o vojaškem kazenskem sodstvu oba temeljna pogoja za vsako sodno organizacijo v okviru ljudske demokracije, ki jo sedaj pri nas uvajamo, postopek pred sodiščem mora biti zakonit, sloneti in potekati mora po zakonitih predpisih. Sodstvo pa mora biti v rokah predstavnikov

ljudstva in ne domena posebne kaste ljudi, odtrgane od ljudstva in v službi protiljudske reakcije, kakor je bil to primer v predaprilski Jugoslaviji.

Sredi najostrejših borbe proti okupatorju in njihovim zločinskim pomagačem, ki jo naši narodi upravičeno bojujejo, stremimo dati naši pravični stvari tudi zakonito in in urejeno obliko. Vsak dan naplavljena razmrvarjena trupla iz Ljubljane, Save in Krke pa so zgovorni dokaz divjega in zločinskega brezzakonja, ki je postal

zakon pri reševanju okupatorskih in švabobranskih zločincev pred narodom.

Toda ti zločinci ne bodo ostali nekaznovani. Poleg našega sodstva in preiskovalnih organov posluje pri nas tudi že Komisija za ugotovitev zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, ki sproti zapisuje vsa ta grozodejstva in njihove povzročitelje na slovenskih tleh in nihče izmed teh ne bo ušel roki pravice, ki jo predstavlja danes naše dobro organizirano partizansko vojaško kazensko sodstvo. K.

Zasedanje notranjskih okrožnih skupščin

Na binkoštno nedeljo in ponedeljek so bila na Notranjskem tri prva zasedanja Okrajnih skupščin: za banjaloški okraj, za cerkniški okraj in za Loško dolino. Na zasedanjih so krajevni delegati izvolili svoje Okrajne izvršne odbore ter si porazdelili delo. Kako so novoizvoljeni odbori pravilno razumeli svojo dolžnost kot prave ljudske oblasti, so pokazala že prva zasedanja, na katerih so novoizvoljeni odbori sprejeli sklepe o pozitivni gospodarstvu. Posebno pa so novoizvoljene skupščine razpravljale o vprašanju, kako organizirati pomoč naši vojski, ki se tako junaško bori proti okupatorju in njegovim švabobranskim pomagačem. Sprejeti so bili sklepi o tem, kako bodo pognali v pogon stoječe žage, oživel kovačnice, napravili apnenice za žganje živega apna, zgradili sadne sušilnice, da bodo po-

litično prepričevali ljudstvo o pomenu našega bona, da bodo skrbeli zato, da ne bo nihče stradal, dokler ima kdo hrano, o napeljavi elektrike, o prehrani vojske, ki mora biti ena izmed osnovnih vprašanj, o preskrbi bolnišnic in ranjencev, o novih ambulanzah in bolnišnicah, o smotrnem gospodarstvu z živino, o kvarnem vplivu švabske aprovizacije, o vprašanju obrtnikov, predvsem pa so povsod naglašali potrebo osebne iniciative, da bi se naše gospodarstvo čimbolj dvignilo ter poživilo.

Skupščine same so dokaz, da le ljudska, od ljudstva svobodno izvoljena oblast more in bo zamogla pravilno reševati ter premostiti vse težave, ki se tičejo domačega kraja, a tudi naših skupnih problemov, predvsem glede pomoči naši vojski, ki je danes naša osrednja naloga.

J. Š.

Kjer so hodili okupatorji in izdajalci

Ena od tisočernih prevaranik

Med Čabrom in Prezidom so Italijani požgali večinoma hiš. Na bregu nad cesto je ostala samo šola; tudi to so zažgali, a je bilo preveč kamna. Pred hišo in na večnem pragu je bilo toliko otrok, da se je ena izmed žena komaj prerila z vodo skozi nje. Mlada postavna žena je sedela pod črešnjevo senco, pred njo se je igral otrok. Moški s triglavko nam je povedal, kako so Italijani pobili v teh krajih vse moške; življenje si jih je rešilo samo pet, ki so pobegnili k partizanom. Zatem so morale tudi žene v internacijo, z otroci vred. Popreje pa so jim požgali hiše pred njihovimi očmi, in še preje izropali domove.

„A zakaj ni odšel mož k partizanom?“ Žena se je zazrla v zemljo, oči pa so ji postale vlažne. Nisem je mogel več spraševati.

„Ah, to je tako“, je rekla in bila vesela, da je lahko odšla, ko jo je nekdo poprosil za vodo.

Končal pa je zgodbo partizan s triglavko. Mož je bil preje z njimi, potem pa, ko so prišli Italijani, mu je sama rekla, naj gre

ter se jim javi, izda tudi druge. Prvi dan so jih lepo pogostili, naslednji dan pa so jih odgnali na čabarsko pokopališče ter jim potisnili lopate v roke. Postrelili so jih vse. Ko se je žena vrnila, sem se bal, da se bo jela opravičevati. Tisti njen ranjen pogled nam je hotel povedati, da se dobro zaveda, da jo partizan obtožuje, ker je prigovarjala svojemu možu, ker je poslala sinčku očeta v smrt. Ali bila je preponosna, da bi mogla to priznati. Čeprav si je očitala to svojo prevaro vsakokrat, ko je videla partizane, ki prihajajo k svojim družinam.

„Recite vojski, da zadrži tolovaje!“

Na Babinem polju je ostalo nekaj hiš. Žena na verandi drži triletnega otroka v naročju, ostali se vesijo okoli nje po verandi. Kmalu se je razgovorila. Tu so poklali Nemci 46 njihovih. Moške so polovili po travnikih in tam zgoraj - pokazala je z roko - so jih poklali in nekatere še žive pokopali. Vseposod po teh hribih so streljali moške, koderkoli so katerega dobili. Njenega brata so pognali v grob živega z ostalimi ustreljenimi. Ko so ga po treh

mesecih odkopali, niso našli niti ene rane na golem telesu. Njenega moža so odgnali predlanskim v internacijo in še sedaj ne ve nič o njem. Nato se je razgovorila o tistih izdajalcih, ki še danes pomagajo okupatorju, o „črni roki“, o teh slovenskih gestapovcih, ki hočejo z ustrahovanjem pridobiti ljudstvo za lastne krvnike in o tem, da narod danes ve, da ga lahko brani proti vsem partizanska vojska. Preden smo odšli, nas je prosila: „Recite naši vojski, naj zadrži črne tolovaje, da jih ne bo sem!“

„To so naši partizani!“

Ob strani ceste teče Kolpa in otroci brodijo po vodi, ob drugi strani se vleče vas. Stopim za starcem v vežo, ki pove ženi v kuhinjo:

„Naši partizani so!“

Preden popijemo vodo, vzemo za celo tragedijo. Tu so bili partizani, potem pa je prišla nemška ofenziva. Hčerke - ena je imela osemnajst, druga dvajset, sta šli ter pospravili slamo, da ne bi Nemci zvedeli za partizane. Ko sta se vračali čez polja, jih je z one strani Kolpe pokosil švabski mitraljez. Mlajša je bila pri priči mrtva, starejša je še nekaj trenutkov živela. Sina ima pri partizanih.

Ko smo se vozili ob Kolpi in Čabranki ter so nas pozdravljale dekleta z njiv, sem videl te dve sestri v vseh teh dekletih. Tudi one bi še lahko živele, ako bi ne bilo Nemcev k nam, ki so klali tod - nekje Nemci, nekje Italijani, nekje ustaši, nekje četniki, nekje švabobranci. Kopale bi po poljih, pele pesmi, potem bi nam pa rodile otroke. Ali neki švabski „burš“ je končal njuni mladi življenji, z njunimi mladimi življenji pa so legla takrat v grob zelena polja ob Kolpi, z listnatim drevjem obrasle planine in sinja Kolpa, vsa ta božja lepota, ki jo srečujemo tod vkljub požganim hišam in ki je sedaj sijala iz oči teh dveh hčera osivelega starca.

Izdajalci

Dekle v Slavskih Lazah je morala prav za prav iz postelje, a ni bilo nič hudo, ko sem prišel kasno v noč. Preden je odšla, sva se porazgovorila. Strica so ji v Zafari ubili.

„Niso ga ubili, pač pa razsekali, z bajoneti. Bilo jih je več. Še dva dni pozneje je tekla kri od trupel. Izdali so ga, tudi druge.“

Tako je bilo povsod. Vseposod, kjer so bili požgani domovi in pobiti ali pa v internacijo pregnani vaščani, vseposod je bil posredi izdajalec; ta, ki je ubil strica, je plačilo že prejel.

V zgodnjem jutru, ko še vse leži, a je deklet že pomolzlo ter pripravlja zajtrk, se nehote zazrem v dekletove poteze, ki so skoraj prerodne, preubite za mladega dekleta. Kedaj čez leta bo vzgojala otroke ter jim s tem nekam odmaknjenim glasom pripovedovala o stricu in izdajalcu. Spomin na ta krvava leta bo prerasel rodove.

Mlada mlinarica v Loškem potoku se je opravičevala zaradi trdih postelj, ko smo odhajali. V zgodnjem jutru je bila že vsa zaprašena od moke, ki se je je oprile v mlinu. Po poti sem vprašal znanca o njenem možu. Pomagal je, potem pa so ga izdali in ustrelili. Mlada sreča, ki si jo je hotela ustvariti družina in ki je sijala s podobe nad mlinarično posteljo, je bila krvavo pretrgana. Vendar ženska ni ničesar pokazala. Ničesar omenila, kakor da se je porazgubila v tisočernih skrbeh, ki

jih je prinesel čas. Ko so ji ubili moža, je prijela sama še za delo v mlinu.

Izdajalski švabobranec je bil oni, ki je z železnimi kavli pretepal Marijo O., ki je pobegnila iz Ljubljane ter so jo prehiteli na poti - dokler ni obležala vsa črna na cementnih tleh na policiji. Hotel je izsiliti, da bi izdala svoje tovariše, da bi lahko njo in nje poslal v smrt. Mlada žena, ki ima moža v partizanih, ni izdala niti besedice. Pribežala je k nam, da reši sebe in druge ter da bi pomagala nam pri delu; kajti izpustili so jo, da bi z zasledovanjem našli njene sodelavce.

• Iz golih sten nastajajo bolnišnice

V Starem Trgu včasih ni bilo civilne bolnišnice. Pred nekaj tedni pa je naša oblast poklicala upravitelja, ki se nam ves čas opravičuje ter ga postavita takorekoč pred golo zidovje. Opravičevala so je tudi mlada bolničarka, ki so jo hvalile kmečke bolnice po čedno urjenih sobah.

„Kako bo šlo, mati?“ jih vprašuje Zoran. „O, dobro, da smo dobili bolnišnico, preje je bilo še slabše.“

Ženica je ozdravela ter je hvaležna. Ljudje spoznavajo napore naše oblasti, ki mora prečestokrat ustvariti iz nič ter vedo te napore tudi ceniti.

Naše mlade kmetice

Gospodarsko posvetovanje v Žirovnici je bilo razgibano. Kmetje se niso mogli prav nič zediniti, kako bi odrajtovali tistega pol kilograma masla za vojsko. Končno so se k debati oglasila tudi dekleta, ki so jim zabrusile v obraze, kako je dovolj masla, ko se ga tihotapi na Rakke, kako bi ga dobili dovolj Nemci, ako bi prišli v vas ter si ga s silo vzeli - in da se naj kmetje zavedajo, da je partizanska vojska njihova vojska. Mlade kmetice so zmagale.

Partizanska oblast

„Kaj, oče, še vedno sučete kladivo?“

Stari kovač se smehlja, ves njegov obraz je en sam smeh, smejeta se tudi njegova dva mlada pomočnika, ki sta še pred kratkim trgala blače po šolskih klopih. Eden goni meh, drugi pa suče kladivo po naklu, ki ne poje nič drugače, kakor poje kladivo pravih kovačev. Smejati se moramo tudi mi.

„Saj,“ začne kovač, „bil sem že na zapečku ter se pripravljaj na smrt. Kovačijo sem pred leti predal sinu, a ta je danes pri partizanih. Kovačnica je stala, pa je prišla partizanska oblast, me dvignila iz zapečka, mi dala ta dva mlečne-zoba kajona - in danes vidim, da nisem tako zanič, kakor so že mislili ljudje. Da, partizanska oblast, to je vse kaj drugega, kakor je bilo nekdaj. Mislil sem, da so mi žile že poapnele, a zdaj vidim, da sem še prav za prav mlad. Kaj pa bi drugače. Ljudje nimajo klepačev, nimajo plugov, vozovi so razbiti...“

„Kako pa je z železom?“

„Za tega se ni bati, dovolj so ga pustili Italijani.“

Po poti nazaj smo govorili o starem kovaču in njegovi partizanski oblasti. Inž. dr. Kovačič, ki je moral včeraj prepričevati kmete iz Cerknjske doline in se prekljati za onega pol kilograma masla, ustvarja danes načrte, kako spraviti vodo iz Cerknjske doline, kako prevrtati gore, ter napraviti iz poplavljenih dolin eno najboljših rodovitnih njiv. Vsekakor je bil stari kovač eden izmed onih, ki je spoznal,

kaj premore ona partizanska oblast, ki je ustvarila divizije in korpuse, ki je sredi hitlerjevske trdnjave iztrgala okupatorju del slovenske domovine, ki ustvarja bolnišnice iz golih sten in ki je poklicala v življenje tudi starega kovača samega. Taka partizanska oblast bo znala napraviti kedaj iz močvirij tudi plodne njive.“

Majhno „nesoglasje“

To, vero, da je partizanska oblast na prvi poti, so nam potrdili zavezniški bombniki, ki so peli nad nami nad Prezidom, prepričevali pa so nas o tem tudi mladi pionirji, ki so nas neutrudno po-

zdravljali ves čas ob prašni poti. Eden izmed njih je tako strumno dvignil roko, da ga je zaneslo. Pionir v Banji Loki je poznal Tita in partizanske pesmi, a ko sva ga z Zoranom vprašala, ali je za to, da mečejo zavezniški več moke ali municije, se je odrezal:

„Za več municije!“

Šolarka, ki je stala ob strani, pa ni rekla ničesar; le postrani ga je pogledala. Ni se strinjala z njim, ona bi bila za moko. Tako „nesoglasje“ med našima pionirčkoma pa naju je navdalo z vero v mlade, ki mislijo na vse: na orožje in kruh.

Iv. Potrč

Pišejo nam

Uršna sela. Ob proslavi spomina žrtvam. „Nagrobovih najboljših sinov našega naroda se zaklinjamo, da bomo borbo proti domačim izdajalcem nadaljevali, dokler ne bo zadnji košček slovenske zemlje osvobojen.“ D.

Primorska. Naše mobilizacije. „V neki bližnji vasi je bila mobilizacija. Že na vsezgodaj se je bližal vasi hrup harmonike. Razlegala se je pesem harmonike in napolnila vse, ki so jo čuli, z neko zavestjo v srcu. Harmonikaš in fantje so bili okrašeni s trakovi naše slovenske zastave. Ko so se fantje oddaljili in je zamrla harmonika, pa ni zamrl v nas občutek, ki ga ima človek, ko vidi, kako zaupajo fanje v svojo vojsko. Naša oblast se utrjuje in tudi zaupanje vanjo.“ Anica

Pismo iz Šempasa. „Zjutraj sem se napotila na delo. Mimo so prišli naši zlati partizani. Ustavili so se za trenutek ter mi pripovedovali o tistem gnusnem okupatorju, ki grozi po naši zemlji, in grozi pokončati, kar še ni. Ali okupatorjev trud je zaman. Partizani mu prizadevajo prevelike izgube. Bila sem srečna, ko sem videla, kako srca partizanov plamtijo za domovino. Sklenila sem, da bom še bolj goreče pomagala naši OF in še druge navduševala, da bo čimpreje konec našega trpljenja in da nam zasije sonce svobode.“ Lojzka

Miting v Bilju. „Na mitingu smo se spominjali na Slovence in Slovenke, ki so morali toliko trpljenja in gorja prestati po kasarnah, zaporih in koncentracijskih taboriščih. A zaradi tega ne smemo obupati, še bolj moramo strniti svoje vrste v borbi proti okupatorju in slovenskim domožalcem. Vsi se moramo boriti z našimi partizani do končne zmage. Mitinga se je udeležilo preko 400 ljudi, da je bila dvorana premajhna in so mnogi želeli, da bi se ponovil.“ Matevž

Renče. Ko pridejo Nemci v vas... „Danes so znova pridrevli Nemci v našo vas. Razbežali so se naokrog ter streljali in iskali naše partizane. Po napadu so tirani odšli v neko hišo, iz katere so izropali vso boljšo obleko in posteljino ter živino iz hleva: kravo in prašiča. Potem so hoteli še hišo zažgati. A ko so odhajali skozi vas, so še kokoši lovili in ropali. Prepričani smo, da ne bodo več dolgo ropali in divjali po naši slovenski zemlji.“ Andrejka

Vrhovlje. Obljuba žena in deklet. „Na miting je bil povabljen tudi Il. bataljon, vaščani so se ga udeležili z velikim veseljem. Na mitingu smo pozdravile I. zasedanje SNOS in NKOJ kot našo ljudsko vlado, demokratično izvoljeno iz zastopnikov narodov Jugoslavije. Žene in dekleta smo zvesto obljubile, da bomo še z večjo požrtvovalnostjo delale za NOV in žrtvovale vse, četudi življenje. Zavedamo se, da za svobodo, za katero se danes borimo, ni nobena žrtev prevelika.“ Zmaga

Tekmovanje književnikov

Oddelek za umetnost pri Odseku za prosveto je razpisal načrt za tekmovanje književnikov. Tekmovanje obsega pesem, ciklus pesmi, zbirko pesmi, poetično prozo (črtico, novelo, povest, umetniško reportažo, potopis, zapisek iz dnevnika), ljudsko pripovedko v vezani ali nevezani besedi iz narodno osvobodilnega boja, dramsko delo, igro s področja narodne folklorne (dramatiziran narodni običaj, jurjevanje, ženitovanjski obred, žetev...), libreto iz narodnih običajev in partizanskega življenja (tudi iz narodnih in partizanskih pesmi), poetični esej iz narodno osvobodilne borbe, propagandno reportažo, ki naj z oddrskimi sredstvi poda razvoj osvobodilne borbe.

D O P I S I

Mučilnica v cerkvi Sv. Urha

Vsi se še spominjamo prvih partizanov na Molniku in Pugledu, ki so začeli pri nas borbo proti italijanskemu fašističnemu okupatorju. Ljudstvo po dobrunjskem okraju je takrat požrtvovalno skrbelo za te prve borce, za našo svobodo. Po italijanski letni ofenzivi pa so prišli k nam belogardisti, ti domači izdajalci, ki so si postavili postojanko v cerkvi Sv. Urha v Dobrunjah, začeli so streljati domačine ter terorizirati družine onih, ki so imele svojce pri partizanih. Pošiljali so jih v internacije in zapore, Italijanom pa določevali, katere naj streljajo kot talce. Cerkev Sv. Urha je postala in je še prava mučilnica in klavnica poštenih ljudi, kjer so mučili in še mučijo naše očete, matere, brate in sestre. Naši najboljši delavci umirajo v kletih izmučeni od pretepanja in izstradani. Ljudstvo v teh krajih pretrpi veliko gorja, grobovi nad 200 nedolžnih žrtev, katerih zmrcvarjena trupla počivajo okoli cerkve, pa pričajo o grozodejstvih švabobranskih morilcev. Ti janičarski hlapci se dobro zavedajo, da jih ljudstvo sovraži, zato pobirajo dekleta po

vaseh, predvsem po Zadvoru in Sostrem, ker pravijo, da jih morajo uničiti. Odpeljujejo jih v svojo krvavo postojanko, kjer jim morajo biti za dekle; če se jim katera upira, pa jo pošljejo v Nemčijo.

To švabobransko postojanko, ki ima že tretjega komandanta, ne more ljubljanski Slovenec nikoli dovolj prehvaliti. Prva dva, Habič iz Bizovika in Dežman iz Hrušice, sta že dobila svoje plačilo. Prvi je bil obsojen na smrt v Kočevju, drugi pa se je ponesrečil pri streljanju s topom na civilno prebivalstvo. A zdaj terorizira, pobija in zapira pri Sv. Urhu nedolžne domačine domač mežnarjev sin Leopold Selan. V to klavnico vodijo tudi ljudi iz Device Marije v Polju in iz Ljubljane. Ljudi tam ne streljajo, pač pa koljejo, kar so videli naši ljudje in nam povedali. Največja krvoloka sta Židen in Jakoš iz Bizovika. Ostali krvniki so: Jakoš, Prepeluh, Potokar, Gabrič, Cankar, Korošec. Tudi vse te bo doletela pravična sodba našega ljudstva, ki jih bo sodilo, kakor so sklenili med sabo zavezniki.

Pavle

„Slavčki“ ne izdajajo

V Trbovljah so se šolarji sporekli med neko igro. Ob tej priliki je dejal eden sinčku zagrizenega hitlerjanca, da je prav, da so partizani ubili njegovega očeta. Zaradi tega so gestapovci sklicali šolarje ter najprej ponujali mladini marke, da bi zvedeli od šolarjev, kdo je rekel one besede. Ker ni šlo z markami, so začeli s palico. Ali tudi s tem niso ničesar opravili. „Trboveljski slavčki“ ne izdajajo.

V trboveljski šoli je učiteljica zahtevala od otrok, da dvignejo roko oni, ki so za Hitlerja. Vsi tega niso storili. „Zakaj pa nisi hotel dvigniti roke?“ sem vprašal tretjerazrednika. Mali je odgovoril: „Jaz nisem za Hitlerja, jaz sem za Ruse. Ko je sosed ob meni videl, da nisem dvignil roke, jo je tudi on potegnil nazaj.“

Joža

Tudi mi tekmujejo!

V banjaloškem rajonu bomo spravili v pogon 4 žage in v obrat 4 kovačnice, napravili bomo apnenico, pridobili strokovno moč za organiziranje čebelarstva, uredili 15 sadnih sušilnic, popravili 10 km poti, organizirali lov na divje prašiče, ki delajo po polju škodo, obdelali 60 njiv za vojsko, za bolnišnice

in ranjence pa nabrali prepečenec, žganje in jajca; obenem bodo tekmovali tudi vasi med sabo. Nadalje se bo organizirala čim hitrejša kolportaza, se ustanovile čitalnice po vaseh, dogradil oder in dvorana v Fari, vasi pa bodo še tekmovali v nabiranju narodnega posojila.

G.

Od paura
do paura ...

Sedimo med praprotom in cvetočimi kupinami. Majniško sonce se je z vso silo uprlo v nas. Smreke so natrpale zrak z opojnim cvetnim prahom. Sto in sto ptičkov skače po drevju in vsak drobi svojo pesem. Toda danes nam vse to ni mar, kajti pred nami vstaja ljubljena Koroška v prebujajoči se zarji.

Krištof, ki je prvi ponesel slovensko narodno blagovest na levi breg Drave, sedi med nami. On je pravi sin hladnih koroških gora. Toliko topline je v njegovem koroškem narečju, da bi ga človek poslušal noč in dan.

Krištof vedno znova prekinja svoje pripovedovanje in nas sprašuje, če ga razumemo. Smejemo se njegovi preprostosti in mu z največjo pazljivostjo sledimo po težki poti čez Dravo. - Drava je velika reka in so zato mostovi čez njo dolgi. In kar je najslabše, povsod so čudno zastrašeni. Švaba se boji, da se ne bi „okužila“ tudi severna Koroška.

Ob Dravi. Zima je bila, globok sneg je pokrival Koroško. Noč se je začela umikati dnevu. Mrtvaški oboki železnega mostu so se začeli odmotavati iz teme. Štirje fantje - med njimi Krištof - čakajo na znak kmeta, ki zgoraj pri mostu nekaj brklja. Tako je dogovorjeno. Ko bodo vojake na onkraj mosta zamenjali žandarji, bo treba čez most. Kmet glasno govori. To je znak za pripravljenost. Krištof s tovariši se sezuje. Kmet zapoje in odide proti domu. To je drugi znak. Zdaj pa čez most. Štirje mladi aktivisti hite bos po zledenem mostu, pod katerim drobijo mogočni stebri mrzlo Dravo. Življenje štirih mladih ljudi visi na niti. Samo treba je, da se žandarm „zmoti“ in pride iz stražarnice. In „šnelfajerica“ bi v hipu končala mlada življenje. - Že so blizu stražarnice. Mir je povsod. Skozi majhno okno je bilo opaziti žandarma, ki je bil sklonjen nad papir.

Fantje so prekorali most. Široko, novo življenje se odpre pred njimi. Toda čuj! Avtomobili brnijo. Brnijo od Velikovca, brnijo od Železne Kaplje. Hajka?

Nad fanti mrmra telefonska žica, ki čarobno grmadi švabske sile. Sam vrag si je izmislil telefonsko žico. Kaj se je prav za prav zgodilo.

„Nek ajzenponar nas je izdal.“ razlaga Krištof. „Razumete, kaj je to ajzenponar?“

Mi seveda v smeh. Njegov mehki »r« je bil božajoč.

Švabi so fante zasledili. Težka je bila pot po globokem snegu. Krogle so klestile veje nizkih dreves.

„Težko je švo (šlo), ker je pvana bva (plana je bila).“

Dva padla švaba sta hajko trenutno ustavila. In še predno se je medlo zimsko sonce poslovilo od vrhov Svinje, so prvi pionirji novega časa že zastavili plug, da orjejo ledino v Koroški in onstran Drave.

„Začeli smo prodirati od paura do paura...“ se smeje Krištof. Ljudje so jih sprejemali z občudovanjem, ki gre res junakom današnjih dni. Otipavali so jim ti-tovke, orožje, obleko, vest o narodni osvoboditvi pa jim je bila kakor bajka.

Tako je bilo začeto delo najbližje osrčju nemškega rajha.

Pomlad je okrog nas, krasna pomlad. Toda pomlad je tudi na Koroškem. Sonce sije tudi na Podjunsko dolino, na Železno Kapljo in poljublja vrhove Svinje. A ne samo pomlad, tudi zlata svoboda trka na vrata Koroške.

Ferdo Godina

KULTURA

Cene Logar: „Naša štirinajsta na Štajerskem“. Izdal Propagandni odsek pri Glavnem štabu. Izdelala ciklostilska.

Dobra reportaža je lahko umetna, ako bo v njej reporter na preprost in kolikor se le da neposreden način prikazal ono, kar je občutil in zapisal.

V začetkuleta je XIV. divizija odšla preko Hrvaške na Štajersko, v ono slovensko pokrajino, ki so jo hitlerjevci hoteli napraviti za vse večne čase za „rajhovsko“, kjer so hoteli z najbolj nezaslišanim terorjem uničiti vse, kar bi količkaj dišalo po slovenstvu; odšla je, da bi s svojo borbo proti okupatorju pomagala dvigati moralo štajerskega prebivalstva. Naloga je bila težka, a postala je še težja zaradi zapadlega snega in nemškega pritiska, ki je hotel uničiti naše borce. To pot, in da se je divizija zasidrila na Štajerskem, je hotel v potopisni reportaži prikazati Logar.

Logarjeva reportaža se loči po množici podobnega gradiva, ki se danes piše po četah, bataljonih, brigadah in korpusih, prav po tem, da je stvarna, da nas zajame pri branju občutek resničnosti. Logar ne pretirava; v reportaži nam je vedel prikazati divizijo, ki je vzdržala tudi takrat, ko je orožje zmrzovalo, vedel nam je prikazati borce, ki so se bili do zadnjega metka in potem izkrvavali, da so mogli tovariši prebiti švabski obroč. To je velika odlika te reportaže. Z malo več razgibanosti v pripovedovanju bi Logar dosegel neposrednejše prikazovanje dogodkov, kateri bi že sami ponazorovali ono, kar je hotel povedati včasih v skoraj preveč člankarskem razpravljanju.

Risbe štajerskih „vermanov“ doživeto ponazorujejo reportažo, enako naslovna stran; lahko bi bil naveden tudi slikar.

I. Potrč

Nacetu Voljču - Fricu

Kdo od starih partizanov ni poznal tovariša Voljča, to pravo notranjsko dobričino, ki se je že pred 12 leti začel boriti za pravico svojega naroda? Začel je delati takrat, ko je začelo ljudsko gibanje delati prve gotove stopinje, končati pa je moral ob največjem poletu našega pokreta.

Vedel je, da se bori za svoje notranjsko ljudstvo s tem, da sodeluje v skupnem osvobodilnem boju slovenskega naroda: padel je kot sekretar Oblastnega Komiteta KPS za Štajersko.

Kogarkoli srečam od stare garde, vsak me vpraša po prvih besedah:

»Ali veš, Nace...?« Potem se spominjamo njegove poti, nešteti sestankov in razgovorov, velike italijanske ofenzive ter njegove z žico zvezane avstrijske puške, njegovih govorov na mitingih.

Tovariš Nace! Hvaležni smo ti za vse, kar si napravil kot eden izmed prvih pionirjev v našem osvobodilnem pokretu, za vse tiste tople besede, s katerimi si nas vzpodbujal v borbi za osvobojenje naših narodov - in za kar si dal končno tudi svoje življenje.

Slava padlemu borcu!

Tvoj stari tovariš Nino

NOVICE

Loška dolina. 21. maja je bilo pri nas zborovanje novoizvoljenih članov KNOO in delegatov ONOS. Zborovanja so se udeležili predstavniki Aynoja in IOOF tov. Leskošek, dr. Černej in Fajfar. Za množice, ki so prišle na zborovanje, je bil ta dan praznik.

Prvi maj v Savinjski dolini. Na predvečer prvega maja so goreli kresovi po vsej Savinjski dolini. Istočasno so bile uničene vse rudniške naprave v Liboju, sabotažne akcije v Zabukovcu, na cesti preko Vranskega so bili požagani brzojavni drogovi in zažgan tovorni auto z živili. V Šmartnem ob Paki je zgorelo železniško skladišče, v Nazarjih pa so naši aktivisti zažgali dve veliki baraki, kjer sta se naseljevali policija in „vermanšaft“. Po cerkvah so zvonili zvonovi.

Švabobranski zločini - bodo kaznovani. Švabobranci iz Velikih Lašč so v Vintarjih aretirali Jožefa Skulja in njegovo ženo. Moža so med potjo v bližini Karlovice ustrelili, žena pa se jim je iztrgala iz rok in se rešila v gozd. - Isti dan so aretirali v Podstrmecu Andreja Krašovca, Justino in Anico Debeljakovo ter jih odpeljali proti Laščam. - Isto noč so pobili v Stopah Marijo Ivančevo ter njeno hčerko Francko. Med umorom so zaprli najmlajšo hčerko v sosednjo sobo. Trupli obeh žensk je moral sosed odpeljati v Velike Lašče. - Švabobranci s Pijave Gorice so v Brezju obkolili Žalarjevo hišo ter odpeljali s seboj Žalarjevo in Jožefa Piškurja. Med potjo proti postojanki so Žalarjevo ustrelili, Piškur pa jim je tik pred streljanjem skočil s pota v gozd in zbežal.

Rudarji

v okupatorjevih rudnikih!

Vi dajete Hitlerju surovine za izdelovanje orožja proti našim bratom in našim zaveznikom. Vi, ki ste v pretklosti tako pogostokrat stali v prvih vrstah herojske borbe za pravice delavskega razreda in za pravice delovnega ljudstva sploh, danes s svojim delom za okupatorja sramotite svetlo preteklost našega rudarskega delavstva. Uničujte rudnike in skladišča! Stopajte v Narodno Osvobodilno Vojsko in pridite na osvobojeno ozemlje!

Iz prvomajskega proglasa CK KPJ.

Glavni urednik: Vida Tomšič.

